

Krajoznawca Kujawsko - Pomorski

Informator Kujawsko - Pomorskiego Kolegium Instruktorów Krajoznawstwa PTTK

Bydgoszcz

Chełmno

Grudziądz

Inowrocław

Kruszwica

Świecie

Toruń

Włocławek

Żnin

nr 20 / 2010

wrzesień 2010

Rok V

XL Jubileuszowy Centralny Zlot Krajoznawców

CZAK Elbląg 2010

18 - 22 sierpnia 2010

Organizatorem kolejnego XL Jubileuszowego Centralnego Zlotu Krajoznawców był Oddział Ziemi Elbląskiej PTTK w Elblągu. Oprócz jubileuszu 150-lecia Kanału Elbląskiego tegoroczny CZAK miał przypomnieć również inne ważne wydarzenia historyczne - 750 lat Kapituły Warmińskiej, 700 lat miasta Fromborka, 600 rocznicę Bitwy pod Grunwaldem oraz 60 lat powstania PTTK.

Działacze z Elbląga zaproponowali krajoznawcom, którzy zgłosili się na tegoroczny CZAK tradycyjnie bardzo ciekawy program krajoznawczy. Pierwsi uczestnicy elbląskiej imprezy zameldowali się już w poniedziałek 16 sierpnia. Uczestnicy zostali zakwaterowani w dwóch miejscach - w Hotelu Galeona przy ul. Krótkiej i Domu Studenta przy ul. Wspólnej.

Następnego dnia, czyli we wtorek 17 sierpnia o godzinie 7.30 rozpoczęła się pierwsza nazywana „Warmińska” przedzlotowa wycieczka. Prowadzili ją Jolanta Sałabun i Grzegorz Rembacz - elbląscy przewodnicy. W trakcie trwającej prawie pół doby wycieczce ukazali oni piękno wschodniej części dawnego Oberlandu i Warmii. Trasa wycieczki wiodła przez Pasłek, Kwitajny, Morąg, Ornetę, Pieniężno i Młynary. W **Pasleku** miście założonym pod koniec XIII wieku zobaczono ratusz, kościoły oraz zamek wraz z murami obronnymi p.w. św. Bartłomieja. **Kwitajny** - to jedna z piękniejszych wsi w tym rejonie, gdzie zobaczono pełny układ przestrzenny majątku - założenie pałacowo-parkowe, kościół, duży folwark oraz zabudowania wsi folwarcznej. W **Moragu** miście lokowanym w 1331 roku zwiedzono zachowany układ urbanistyczny Starego Miasta z gotyckim kościołem parafialnym p.w. św. św. Piotra i Pawła i mieszczące się w odbudowanym pałacu Dohnów Muzeum im. Johanna Gottfrieda Herdera. Pobyt w **Ornecie** miście, które przywilej lokacyjny uzyskało już w 1313 roku poświęcono na zwiedzenie zachowanego regularnego założenia przestrzennego Starego Miasta oraz gotyckiego kościoła p.w. św. Jana Chrzciciela i św. Jana Ewangelisty, na elewacji którego obejrzeć można było XV-wieczną, niespotykaną w takiej skali dekorację ceramiczną w postaci szerokich fryzów. Do **Krosna** małej wsi koło Ornety zawitano po to, by obejrzeć barokowy zespół pielgrzymkowy p.w. Nawiedzenia NMP i św. Józefa. W tym miejscu w rolę przewodnika wcielił się proboszcz ks. Andrzej Krużycki. Udzielił on wielu bezcennych informacji o kościele i parafii. Podczas wizyty w kościele uczestnicy mieli możliwość wysłuchania krótkiego koncertu organowego w wykonaniu miejscowego organisty wykonanego na barokowych organach. W **Pieniężnie** zwiedzono Muzeum Misyjne oo. Werbistów, kościół p.w. św. św. Piotra i Pawła oraz malowniczo położony rezerwat przyrody „Dolina rzeki Wałszy”, a w **Młynarach** miście położonym nad rzeką Baudą zwiedzono Izbę Pamiątek Regionalnych im. Tadeusza Balickiego, po której oprowadzała pani Ludwika Balicka, a także podziwiano wnętrze XIV-wiecznego kościoła p.w. św. Piotra.

Dopołudniowe godziny w środę 18 sierpnia poświęcone były na poznanie nowej-starej elbląskiej Starówki z takim pietyzmem rewaloryzowanej. Miejscowi przewodnicy - Katarzyna Heiducka, Jolanta Kałabun, Henryka Kurylak i Andrzej Kotliński ze znakomitym znanstwem tematu piękna

polszczyzną przybliżyli uczestnikom CZAK-u, to co w Elblągu najpiękniejsze. Między innymi zwiedzono zachowane budowle gotyckie - wśród nich katedrę p.w. św. Mikołaja, dawny kościół p.w. NMP mieszczący obecnie Centrum Sztuki Współczesnej „Galerię El”, dawny kościół p.w. św. Ducha, w którym od 1979 roku mieści się Biblioteka Publiczna im. Cypriana Kamila Norwida. Charakterystycznym zabytkiem Elbląga jest też XIV-wieczna Brama Targowa stanowiąca pozostałość po nieistniejących już murach obronnych miasta - ten zabytek też uczestnicy mieli możliwość podziwiania. Podczas tego krajoznawczego spaceru podziwiano też zespół zrekonstruowanych kamieniczek, który na uczestnikach wywarł silne wrażenie.

Po obiedzie o godz. 15.30 w Sali Rycerskiej elbląskiej Biblioteki Publicznej im. C. K. Norwida odbyła się uroczystość otwarcia 40 Jubileuszowego Centralnego Zlotu Krajoznawców, na który przyjechało blisko 150 osób - sympatyków krajoznawstwa z całej Polski. Otwarcie Zlotu swoją obecnością zaszczytili zaproszeni goście, a wśród nich między innymi: Lech Drożdżyński - prezes Zarządu Głównego PTTK, Grzegorz Nowaczyk - członek Zarządu Województwa Warmińsko-Mazurskiego, Stanisław Harajda - dyrektor Departamentu Turystyki Warmińsko-Mazurskiego Urzędu Marszałkowskiego w Olsztynie, Sławomir Jezierski - Starosta Powiatu Elbląskiego, Marek Burkhardt - naczelnik Wydziału Sportu Urzędu Miasta w Elblągu, Janusz Hochleitner - profesor Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, Stanisław Bieliński - dyrektor Żeglugi Ostródzko-Elbląskiej w Ostródzie, Stanisława Pańczuk - prezes Lokalnej Grupy Działania „Łączy Nas Kanał Elbląski” w Elblągu. Na wstępie prezes Oddziału PTTK Ziemi Elbląskiej i jednocześnie komandor Zlotu - Marian Tomaszewski przywitał tak licznie przybyłych gości oraz uczestników CZAK-u. Następnie słowa powitania do zebranych wygłosili zaproszeni goście, po czym prezes Zarządu Głównego PTTK Lech Drożdżyński wręczył w podziękowaniu za wieloletnią owocną współpracę i bezinteresownie okazywaną pomoc medale „Za pomoc i współpracę z PTTK” - Prezydentowi Elbląga, Staroście Powiatu Elbląskiego i pani prezes Lokalnej Grupy Działania „Łączy Nas Kanał Elbląski”. Następnie szef elbląskiego Oddziału PTTK Marian Tomaszewski w podzięce za promowanie jednego z najwarteściowszych zabytków hydrotechnicznych w Polsce i jednego z „cudów świata” uhonorował kilkanaście osób Odznaką Krajoznawczą „Miłośnik Krainy Kanału Elbląskiego”. Na zakończenie uroczystości rozpoczynającej XL CZAK wystąpił przewodniczący Komisji Krajoznawczej Zarządu Głównego PTTK Józef Partyka. Otworzył on oficjalnie 40 Jubileuszowy Centralny Zlot Krajoznawców Elbląg 2010, po czym nastąpiła krótka przerwa kawowa.

Kolejnym niezmiernie ciekawym i wzbogacającym wiedzę uczestników Zlotu punktem programu była Sesja Popularno-Krajoznawcza pn. „150 lat Kanału Elbląskiego”. Prowadząca Sesję była Jolanta Marcinkowska reprezentująca gospodarzy Zlotu elbląski Oddział PTTK. Pierwszy na mównicy wystąpił prof. Janusz Hochleitner z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie wygłaszając referat nt.: „Turystyka kulturowa wobec Kanału Elbląskiego”. Kolejną prelegentką była pracownica Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana” - Jolanta Bulak, która przybliżyła uczestnikom „Drogę wodną E-70, jako połączenie Kanału Elbląskiego z Zalewem Wiślanym i Zatoką Gdańską”. Po tym - wzbogaconym pokazem pięknych zdjęć przyrodniczo-krajoznawczych - referacie ogłoszono kolejną przerwę kawową. W czasie jej trwania uczestnicy Sesji mieli okazję zagłosować na w internetowym konkursie „Mazury cud natury”. Możliwe to było dzięki podstawionemu tym celu specjalnemu samochodowi, na „pokładzie” którego znajdowało się kilka stanowisk komputerowych. Po przerwie nastąpiły jeszcze dwa wystąpienia - Stanisława Bielińskiego - dyrektora Żeglugi Ostródzko-Elbląskiej w Ostródzie nt.: „Uwarunkowania współczesnej żeglugi po Kanale Elbląskim” oraz Stanisławy Pańczuk - prezesa Lokalnej Grupy Działania „Łączy Nas Kanał Elbląski” z Elbląga pod wiele mówiącym tytułem „Razem można więcej”. Podczas trwania uroczystości rozpoczęcia Zlotu oraz w trakcie Sesji w Sali Rycerskiej była możliwość obejrzenia ciekawej wystawy zbiorów krajoznawczych przygotowanej przez samych uczestników CZAK-u, na której można było zobaczyć między innymi zbiory odznak krajoznawczych czy też plaketek rajdowych, a także różnorodne w formie kroniki dokonań turystycznych.

Wieczorową porą, po zasłużonej kolacji w Domu Studenta przy ul. Wspólnej organizatorzy zaproponowali jeszcze dwa punkty programu. Były to dwie pogadanki połączone z prezentacją filmów krajoznawczych. Pierwsza z nich wygłoszona przez Jolantę Bulak miała tytuł „Olejem w jajo” o ograniczenie liczebności kormorana w rezer-

wacie Kąty Rybackie”, druga zaś autorstwa Jolanty Marcinkowskiej przedstawiała w pięknym ujęciu filmowym „Warmię i Mazury”.

W czasie, gdy uczestnicy CZAK-u wysłuchiwali ciekawych wystąpień w ramach wieczornej części Sesji, do późnych godzin nocnych obradowała Komisja Krajoznawcza Zarządu Głównego PTTK. Brali w nich udział obok członków i współpracowników stałych Komisji Krajoznawczej także prezes Zarządu Głównego PTTK Lech Drożdżyński, członek Zarządu Głównego PTTK Henryk Miłoszewski, organizator przyszłorocznego LXI CZAK-u prezes Oddziału PTTK Ziemi Gorzowskiej w Gorzowie Wlkp. Zbigniew Rudziński a także gospodarz - komandor Złotu Marian Tomaszewski. Ten ostatni z okazji Jubileuszowego CZAK-u poczęstował obradujących przepysznym okolicznościowym tortem z umieszczonym na nim logo Złotu. Obrady Komisji Krajoznawczej ZG PTTK zakończyły się grubo po północy.

Czwartkowy dzień 19 sierpnia rozpoczął się dla uczestników dość wcześnie, bowiem już o 7.20 trzeba było wyruszyć spacerkiem na przystań, gdzie czekały statki Zakładu Komunikacji Miejskiej w Ostródzie „Żegluga Ostródzko-Elbląska”. Po „zaokrętowaniu się” o godzinie 8.00 rozpoczął się rejs po Kanale Elbląskim. Jako, że tegoroczny XL Centralny Zlot Krajoznawców odbywał się pod hasłem „150 lat Kanału Elbląskiego” w programie nie mogło zabraknąć tej bodaj największej atrakcji tego regionu naszego kraju. Dopisująca uczestnikom pogoda przekładała się w prosty sposób na humory, nawet deszcz, który w trakcie rejsu dał się we znaki, nie zepsuł panującej powszechnie wspaniałej atmosfery. Uczestnicy mieli możliwość podziwiania arcyciekawych widoków, jakie zaferowało szczególnie jezioro Drużno (Druzno). To co tu można było zobaczyć, przebogata fauna i flora, na długo pozostaną w pamięci, szczególnie tych uczestników, którzy po raz pierwszy w ten sposób pokonywali Kanał Elbląski, Kanał Ostródzki, **Kanał Elbląsko-Ostródzki**, Kanał Ostródzko-Elbląski czy też Kanał Oberlandzki. Takie nazwy bowiem dość powszechnie w zależności od miejsca stosowania funkcjonują. Kanał Elbląsko-Ostródzki pierwotnie o znaczeniu gospodarczym obecnie turystycznym jest najdłuższym żeglownym kanałem w Polsce. Liczy on z odgałęzieniami i jeziorami około 150 kilometrów przy różnicy poziomów wody dochodzącej do 100 metrów. Właściwy kanał łączy jezioro Drużno z jeziorem Szelaż liczy wraz z jeziorami 80 kilometrów. Kanał został wybudowany w latach 1844 - 1870 zaprojektowany został przez pruskiego inżyniera Georga Jakoba Steinke. Oddany do użytku w roku 1860 poprzez jeziora Drużno, Szelaż i Jeziorak łączy rzeki Elbląg, Nogat i Wisłę z Zalewem Wiślanym i Morzem Bałtyckim. Różnice poziomów wody pokonywane są z wykorzystaniem pięciu napędzanych wodą dwukierunkowych pochylni - Buczyniec, Kąty, Oleśnica, Jelenie i Całuny oraz licznych śluz i jazów. Najciekawszym i bardzo rzadko występującym elementem konstrukcyjnym są pochylnie. Dzięki zastosowaniu w nich specjalnych platform wciąganych po szynach na stalowych linach rozpiętych na kołach wyciągowych statki „płyną” po trawie. Po dopłynięciu na **Pochylnię Buczyniec** uczestnicy zwiedzili maszynownię i Muzeum Kanału Elbląskiego oraz zobaczyli leżący w pobliżu obelisk upamiętniający twórcę G.J. Steenke. Następnie podstawionymi autokarami uczestnicy pojechali do **Pasłęka**, które gościło krajoznawców po raz wtóry (pierwszy raz podczas wycieczki przedzłotowej). Po powrocie do Elbląga ponowna wizyta w Bibliotece Elbląskiej, gdzie została przeprowadzona kolejna sesja krajoznawcza, tym razem poświęcona „Przyrodzie Kanału Elbląskiego i okolic Elbląga”.

Kolejny dzień CZAK-u, piątek, 20 sierpnia poświęcony był na kolejne wycieczki krajoznawcze. Uczestnicy zostali wcześniej podzieleni na dwie grupy - pierwsza z nich udała się na trasę „Żuławska”, a druga na trasę „Kraina Kanału Elbląskiego”.

Trasa „Żuławska” wiodła przez Nowy Dwór Gdański, Cyganek, Rybinę, Sztutowo, Stegnę, Mikoszewo, Drewnicę, śluzę Gdańska Głowa, Palczewo, Stogi Malborskie z powrotem do Elbląga. Po zwiedzeniu obiektów krajoznawczych w **Nowym Dworze Gdańskim** zwanym z racji swojego położenia w środku Żuław - „Stolicą Żuław”. Po drodze uczestnicy mieli możliwość obejrzenia tzw. „**terpów**”, czyli niewielkich specjalnie usypywanych wzniesień, na których wznoszono zagrody żuławskie. Chroniły one zabudowania przez zalaniem. Kolejna miejscowość to **Cyganek**, gdzie zwiedzono lapidarium z kolekcją steli z cmentarzy mennonickich, kościół i dom podcieniowy. Następna na trasie była miejscowość **Rybina**, która położona jest w rozwidleniu Szkarpawy i jej odnogi Wisły Królewieckiej. Niewątpliwą atrakcją tej miejscowości są trzy ruchome mosty. Jeden z nich, na Szkarpawie, to niezwykła ciekawostka - zbudowany w 1905 roku obrotowy most kolejowy wykorzystywany obecnie przez reaktywowaną w 2000 roku Żuławska Kolej Dojazdową. Dwa pozostałe, to mosty zwodzone lub podnoszone - jeden na Szkarpawie, drugi na Wiśle Królewieckiej - oba w ciągu drogi wojewódzkiej nr 502. Ponadto osobliwością Rybiny jest polder **Chłodniewo** liczący 21.700 hektarów powierzchni odwadniany największą w Polsce przepompownią o łącznej wydajności pomp około 21.000 litrów wody na sekundę. Kolejny obiekt leżący na trasie wycieczki „Żuławskiej”, to **Sztutowo**, a konkretniej **Muzeum Stutthof**. Znajduje się ono w miejscu istniejącego tu w czasie II wojny światowej niemieckiego obozu koncentracyjnego „KL Stutthof”. Ze Sztutowa przez **Stegnę**, gdzie znajduje się ciekawy szachulcowy kościół i Jantar wycieczka dotarła do **Mikoszewa** - wsi ry-

backo-turystycznej położonej przy ujściu przekopu Wisły. Zobaczyć tu można przeprawę promową do Świbna oraz leżący o parę minut od przeprawy rezerwat przyrody „Mewia Łacha”. W **Drewnicy** zobaczono drewniany wiatrak, po czym uczestnicy zobaczyli zabytek sztuki hydrotechnicznej - **śluzę „Gdańska Głowa”**. Śluza ta została zbudowana razem z przekopem Wisły w 1895 roku i miała na celu odcięcie Wisły Elbląskiej (obecnie Szkarpawy) od głównego nurtu wiślanego z jednoczesnym zapewnieniem połączenia żeglugowego. Następnie przez **Palczewo**, gdzie obejrzano drewniany wiatrak i kościół) autokar dotarł do miejscowości **Stogi Malborskie**, gdzie była możliwość obejrzenia największego na Żuławach cmentarza Gminy Mennonickiej. Cmentarz ten powstał w połowie XVIII wieku. Najstarsze pochówki pochodzą z pierwszej połowy XIX wieku, zaś ostatnie z lata 1938-1939.

Druga trasa „Kraina Kanału Elbląskiego” wiodła przez: Jerzwałd, Szymbark, Ławice, Ostródę i Miłomłyn do Elbląga. Podczas pobytu w **Jerzwałdzie** zwiedzono siedzibę Dyrekcji Parku Krajozrazowego Pojezierza Iławskiego i Wzgórz Dylewskich, a także zapalono znicz na grobie Zbigniewa Nienackiego, a w **Szymbarku** ruiny zamku kapituły pomezkańskiej. W miejscowości **Ławice** zapoznano się z eksponatami zgromadzonymi w izba pamięci noblisty - Emila von Behringa. W **Ostródzie** zwiedzono molo nad jeziorem Drwęckim oraz zamek, jednej z dwóch najstarszych budowli w mieście. W drodze powrotnej do Elbląga „zahaczono” o **Miłomłyn**, gdzie była możliwość obejrzenia śluzy leżącej na szlaku Kanału Elbląskiego. W godzinach wieczornych organizatorzy zaplanowali pogadanki krajoznawcze, przybliżające Warmię i Mazury, które tym razem odbyły się w Sali Reprezentacyjnej Urzędu Miasta w Elblągu.

Ostatnim niezwykle napiętym dniem Zlotu była sobota 21 sierpnia. Rano rozpoczęło się Forum Krajoznawców, które poprowadził przewodniczący Komisji Krajoznawczej ZG PTTK - Józef Partyka. W trakcie Forum kol. Józef Partyka przedstawił wybrany podczas obradującej w Warszawie w dniu 16 stycznia br. XVII Krajowej Naradzie Aktywu Krajoznawczego skład Komisji Krajoznawczego ZG PTTK. W trakcie swojego wystąpienia zaprezentował on również kierunki działania Komisji Krajoznawczej. Maciej Maśliński omówił system odznak krajoznawczych i zasad ich zdobywania. Przedstawiciel Oddziału PTTK Gorzowa Wielkopolskiego przybliżył zebranym program następnego CZAK-u. W trakcie Forum wręczono legitymacje i blachy Instruktorom Krajoznawstwa Polski - Marianowi Tomaszewskiemu i Andrzejowi Kotlińskiemu, a także Instruktorom Krajoznawstwa Regionu, którzy ukończyli przedzlotowe szkolenie, jakie przeprowadzone zostało we Fromborku. Na zakończenie Forum prezes Oddziału PTTK Ziemi Elbląskiej oraz przewodniczący Komisji Krajoznawczej ZG PTTK wręczyli dyplomy i kubki Oddziału PTTK najmłodszym wiekiem uczestnikom Zlotu. Następnie zrobione zostało wspólne zdjęcie, po czym uczestnicy zajęli miejsca w autokarach, którymi udali się na ostatnie przewidziane w programie wycieczki, zamiennie w stosunku do dnia poprzedniego.

Po powrocie z wycieczek w godzinach wieczornych uczestnicy udali się do elbląskiej Bażantarni, gdzie odbyła się Biesiada Turystyczna, na której oficjalnie zakończono 40 Jubileuszowy Centralny Zlot Krajoznawców CZAK 2010. Podczas, gdy kosztowano pierogów, udek i innych specjalów, czas umilała muzyka w wykonaniu Marka Józefów, a jedną z piosenek zaśpiewał sam komandor Zlotu Marian Tomaszewski. Nie zabrakło śpiewów i tańców. Jak zwykle przy takich okazjach długo w noc trwały Polaków rozmowy. Ostatni uczestnicy opuszczali polanę „Boisko” w Bażantarni około godziny 23:30.

Niedziela była dniem pożegnań i wyjazdów. Już od wczesnych godzin porannych uczestnicy zegnali się z organizatorami i wyruszyli w drogę powrotną do swoich domów. Dla tych, co mieli pościągę po południu zorganizowano jeszcze zwiedzanie Starego Miasta w Elblągu. Według szacunków organizatorów ostatni z uczestników CZAK-u odjechał z Elbląga po godzinie 17.

Na XL Centralnym Zlocie Krajoznawców województwo kujawsko-pomorskie reprezentowali Tadeusz Rauchfleisch i Julia Nehring z Grudziądza, Bogumił Korzeniewski z Ciechocinka. Ponadto w odbywającym się w ramach CZAK-u posiedzeniu Komisji Krajoznawczej ZG PTTK brali udział Krzysztof Czerepowicki z Grudziądza i Henryk Miłoszewski z Torunia.

Ze względu na bardzo krótki mój pobyt w Elblągu na CZAK-u, być może nie wszystkich „wylowilem” w tłumie osób na Sali Rycerskiej i tym samym nie umieściłem nazwiska w tym miejscu. Z góry za to przepraszam.

na podstawie artykułów prasowych, swoich spostrzeżeń i notatek oraz relacji uczestników opracował KCz

*WYDAWCA: Kujawsko-Pomorskie Kolegium Instruktorów Krajoznawstwa PTTK
z siedzibą przy Oddziale PTTK im. ks. ppłk. dr. Władysława Łęgi w Grudziądzu ul. Za Basenem 2*

NAKŁAD: 20 egzemplarzy + wersja elektroniczna

*ADRES DO KORESPONDENCJI: Krzysztof Czerepowicki 86-300 Grudziądz ul. Władysława Łęgi 5/41
e-mail: krzysztofczerepowicki@o2.pl*